



Broedende Steltkluten in Drenthe in 2011

Steltkluten in het gebied Vockestaert, ten noorden van Schiedam, 12 mei 2012 (foto Frank Dröge).

In het voorjaar en de zomer van 2011 broedden er voor het eerst in 75 jaar Steltkluten in de provincie Drenthe. Er was zelfs sprake van een minikolonie. Nieuwe, natte natuur in het gebied De Onlanden, in het uiterste noorden van de provincie, had blijkbaar grote aantrekkingskracht op deze (en andere) vogels. De nestlocaties van de Steltkluten lagen gunstig voor observatie van het broedproces. En dat kende een opmerkelijk verloop.

Wim van Boekel

De Steltkluut *Himantopus himantopus* heeft een groot verspreidingsgebied in delen van Europa, Afrika en Azië. In Europa broedt de soort vooral in de landen rond de Middellandse Zee (del Hoyo *et al.* 1996). In Nederland is de Steltkluut een zeldzame broedvogel, al zijn er jaren dat er sprake is van een 'invasie', met (veel) meer broedgevallen dan in gewone jaren (Bijlsma *et al.* 2001; Boele 2012). Ook in 2011 kwamen relatief grote aantallen Steltkluten naar ons land en werden er veel broedgevallen vastgesteld (zie Boele 2012, dit nummer). De soort broedt doorgaans vooral in het Deltagebied van ZW-Nederland, geregeld met meerdere paren bijeen. In de rest van Nederland blijven broedgevallen meestal beperkt tot enkele paartjes op wisselende locaties. Steltkluten hebben een voorkeur voor broeden in waterrijke, open gebieden met voldoende voedsel voor ouders en jongen. Ze komen vaak af op pioniersituaties in pas ontstane plassen en moerassen. Het nest wordt gemaakt in of bij het water, op een plek met vrij zicht, en bestaat uit een plateau van plant-aardig materiaal of soms alleen een kuiltje in de grond (Harrison & Castell 2002, *BirdLife International* 2011).

Over het broedgedrag van Steltkluten is vrij weinig bekend. Onderzoek is vaak gedaan in grote kolonies, waarbij de individuele vogels niet onderscheiden (kunnen) worden. Ook over het verloop van het broedseizoen bij de Nederlandse broedgevallen zijn weinig details bekend. Alleen Kleefstra (1999) geeft enige informatie over het verloop van het broeden en het gedrag van de Steltkluten in het Lauwersmeer in dat jaar. Dit artikel beschrijft het gedrag en het broedsucces van de vogels in De Onlanden in 2011, dat in detail kon worden gevolgd doordat de vogels individueel herkenbaar waren.

GEBIED EN METHODE

De Onlanden is de nieuwe naam van een 2500 ha groot natuurgebied dat grotendeels in de provincie Drenthe ligt, net ten zuidwesten van de stad Groningen (Gr). Het gebied ligt geheel binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en het westelijke deel, het Leekstermeergebied, is aangewezen als Natura 2000-gebied. Dit deel is in beheer bij Staatsbosbeheer en het Groninger Landschap. Het oostelijke deel, de Peizermaden, wordt beheerd door Natuurmonumenten.

De Steltkluten verbleven in het gebied ten zuiden van het Leekstermeer (figuur 1). In het kader van een herinrichting is dit gebied tussen 2008 en 2012 omgevormd van weiland (veenweidegebied) tot waterberging en moerasgebied. Op veel plaatsen is de graszode geplagd en hier en daar is nog dieper afgegraven. Om het hele gebied zijn dijken gelegd. Het water in deze berging staat sinds maart 2011 via twee openingen rechtstreeks in verbinding met het Leekstermeer. Bij schommelingen in het boezempeil (0,93 m onder NAP in rust) beweegt het waterpeil in de berging mee, enigszins gedempt door afstand en begroeiing. Gedurende de broedperiode van de Steltkluten varieerde de waterstand in het Leekstermeer tussen de -0,73 m en -0,99 m NAP, met een gemiddelde hoogte van -0,89 m NAP (bron: waterschap Noorderzijlvest). Door de verbinding met het Leekstermeer is in het bergingsgebied een zeer natte situatie ontstaan. Op veel plekken staat het water net op het maaiveld (plas-dras) en op de geplagde delen zijn er grote watervlakten ontstaan. De peilfluctuaties zorgen voor voortdurend veranderende omstandigheden en voedselsituaties.

Vanaf de aankomst van de eerste Steltkluten in De Onlanden werd met grote regelmaat een bezoek gebracht aan het gebied. In de eerste week waren dit een aantal korte bezoeken. Toen duidelijk werd dat de vogels gingen broeden werd vrijwel dagelijks gedurende een kwartier tot een uur geobserveerd bij de nesten. Aan het eind van de jongenperiode werd deze frequentie lager, tot één keer in de twee à drie dagen. Doordat de vogels individueel konden worden onderscheiden, kon het gedrag van de paartjes en het verloop van elk broedgeval goed worden gevolgd. Dit onderscheid

kon worden gemaakt op basis van het geslachtsverschil (kleur mantel) en individuele verschillen in koptekening. De Steltkluten werden daartoe allemaal gefotografeerd.

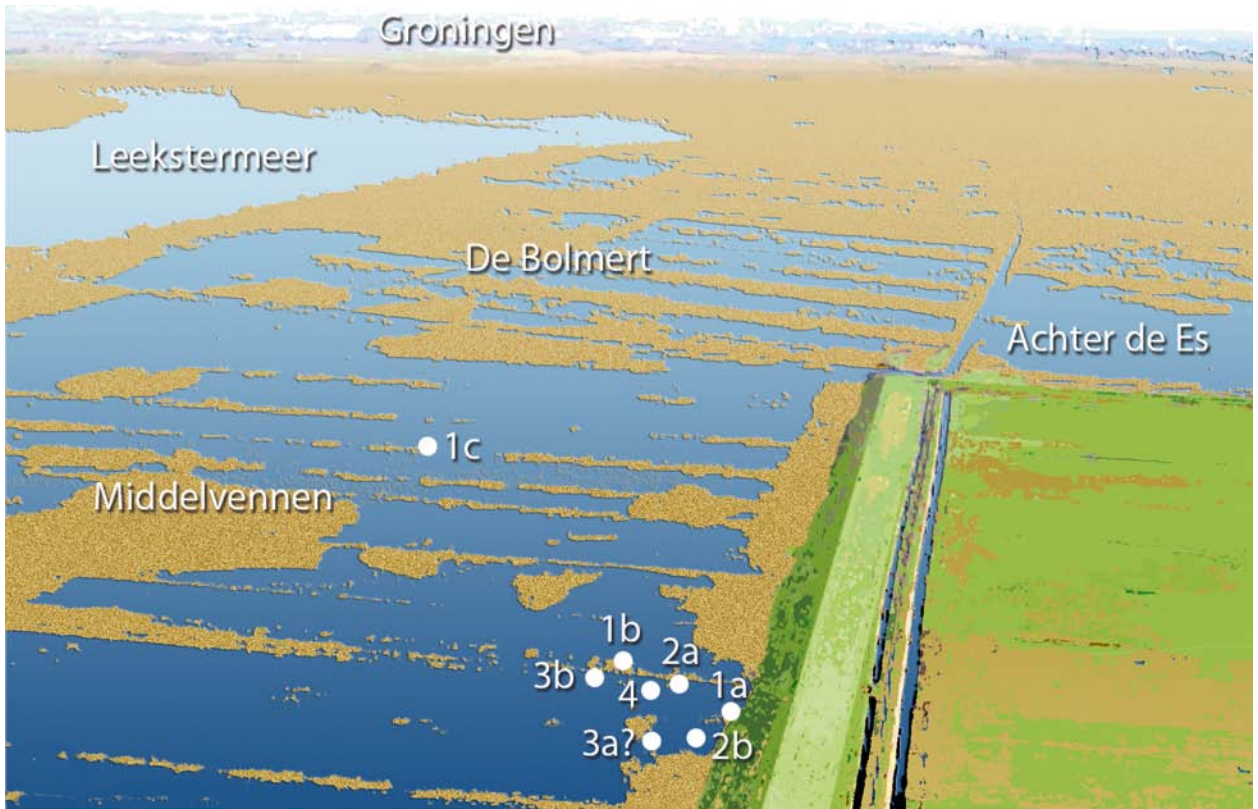
RESULTATEN

Het eerste paartje Steltkluten arriveerde op 28 april in het gebied. Het werd bij Achter de Es (zie figuur 1) ontdekt door Henk Oosterhuis en in de volgende dagen op deze plek en in de Middelvennen door diverse waarnemers gezien en gefotografeerd (figuur 2). Op 4 mei begon dit paar in de Middelvennen met broeden. Op 7 en 9 mei werden bij Achter de Es nog respectievelijk één en drie andere Steltkluten gezien. Deze verdwenen na een dag weer. Vanaf 15 mei waren er nog eens drie paar Steltkluten in de Middelvennen aanwezig. Al deze paren hebben hier ook minstens één broedpoging gedaan. Uit vergelijking van de foto's kon worden vastgesteld dat het andere individu betrof dan de Steltkluten die een week eerder kortstondig aanwezig waren bij Achter de Es.

De locatie die de Steltkluten uitgezocht hadden om te broeden (figuur 1) lag vlak achter een dijk op een punt waar deze vanaf het aangrenzende fietspad gemakkelijk te betreden was. Dit leidde direct tot veel bezoek van (meestal goedbedoelende) vogelliefhebbers, en dus tot veel verstoring. Daarom werd door Staatsbosbeheer, in overleg met de auteur, al snel besloten om de toegang tot de dijk vanaf het fietspad af te sluiten en ook om waarnemingswebsites te vragen geen waarnemingen van Steltkluten op deze locatie weer te geven. Deze maatregelen hadden het gewenste effect op de rust voor de broedende vogels.

Paar 1

Op 4 mei werd gezien dat het vrouwtje op een plek direct achter de dijk sprietjes oppikte en op een bepaald punt achter zich neergooide. Ze was hier langere tijd mee bezig. Dit gedrag duidde op nestbouw. Het mannetje stond in de buurt, maar hielp niet mee. De nestlocatie (1a; figuur 1) lag in het water tussen wat plukken gras. Toen er een plateauutje was gevormd, werd er door de vogels gebaltst, onder andere naast elkaar staand met de koppen omlaag en snavels boven het plateauutje. Ook werd door beide vogels 'proef gezeten' op het nest. De volgende dag lag er één ei in het nest, dat toen nog iets hoger boven het water uitstak (1-2 cm), maar het ouderpaar was niet te vinden. De dag daarna (6 mei) werd het paar gezien op een locatie 70 m verder van de dijk. Hier was het vrouwtje weer bezig een nest te maken (1b in figuur 1). Beide vogels vlogen op om een overvliegende Zwarte Kraai *Corvus corone* te verjagen. Blijkbaar was het eerste nest opgegeven, mogelijk door verstoring (de verbodsborden werden pas op 11 mei geplaatst). Inderdaad zat het vrouwtje een dag later op de nieuwe locatie te broeden. Het mannetje was in de buurt aanwezig en loste haar af.



Figuur 1. Overzicht van het broedgebied van de Steltkluten in De Onlanden, ten zuiden van het Leekstermeer. De kruisjes en nummers geven de locaties van de verschillende nesten aan (zie tekst). *View of the breeding site of Black-winged Stilts. Locations of the nests are indicated with crosses and numbers.*

Het tweede nest lag naast een pol gras en kwam weer hooguit enkele centimeters boven het water uit. Tot 23 mei bleef het paar dit nest bebroeden. Meestal werd het vrouwtje op het nest gezien, terwijl het mannetje in de buurt foerageerde en zo nodig indringers verjoeg. Op 25 mei (na 18 dagen) bleek het nest verlaten. Het was niet te zien of er nog eieren in lagen. De oudervogels werden een eind verderop in het gebied teruggevonden. Hier was het mannetje bezig met 'strootjes gooien', dus opnieuw met nestbouwactiviteit.

In de periode daarna werd het paar af en toe in het waterbergingsgebied gezien, meestal in de Bolmert of Achter de Es. Op 17 juni bleek het paar een derde nest te hebben gemaakt in de Middelvennen, 400 m ten noordoosten van het vorige nest (1c in figuur 1). Dit nest bevond zich op een slikrandje tussen een rietkraag en het water. Het was zo'n 5 cm hoog en bestond ook weer uit plantaardig materiaal, mogelijk vermengd met modder. Het mannetje zat op het nest, maar het werd niet duidelijk of hierin ook eieren lagen. De vogels werden hier gezien tot 24 juni, meestal in de buurt van het nest maar niet broedend. Op die datum was het nest verdwenen en daarna werden beide vogels niet meer gezien.

Paar 2

Dit paar arriveerde op 15 mei tegelijk met twee andere paren op de locatie waar paar 1 al aan het broeden was. De vogels vertoonden direct territoriaal gedrag; het mannetje verdedigde gebied tegen soortgenoten. Op 17 mei werd een copulatie gezien en op 19 mei zat het vrouwtje te broeden (nest 2a in figuur 1). Ook dit nest was een plateau van plantenmateriaal. Het bevond zich aan de rand van een pol hoge vegetatie die midden in het water stond, en lag ongeveer 5 cm boven het waterniveau. Tot 8 juni bleef dit nest bebroed, meestal door het vrouwtje, maar ook wel door de man. De vegetatie onttrok het nest aan alle kanten steeds verder aan het zicht. Op 8 juni (na 20 dagen broeden) was er geen activiteit meer te zien bij het nest. De dagen daarna werd alleen het mannetje nog in de buurt gezien, dat andere Steltkluten hielp met het verjagen van indringers. Op 15 juni dook het vrouwtje weer op, dat ook meehielp een Zwarte Kraai te verjagen. Op 20 juni werd een nieuw nest, dat mogelijk al snel na het verlaten van het eerste was gebouwd, ontdekt op een open plek in hoge, in het water staande grasvegetatie dicht bij de dijk (2b in figuur 1). Hoeveel eieren er in lagen was niet te zien. Op 24 juni bleek ook dit nest verlaten en ontbraken jongen, alsook het paar.

Paar 3

Nadat dit paar op 15 mei in het gebied arriveerde, hield het zich in eerste instantie afzijdig op zo'n 100 m ten noordwesten van de andere drie paren. Een dag later bevond het paar zich ongeveer 50 m ten westen van de minikolonie (figuur 1), maar de vogels maakten geen aanstalten tot nestbouw en waren ook niet territoriaal. Tot 26 mei werden beide vogels op deze plek (locatie 3a? in figuur 1) gezien, soms beide, soms alleen, foeragerend, poetsend of rustend. Op 28 mei hield het paar zich ineens op vlakbij de, inmiddels verlaten, locatie van het tweede nest van paar 1. Hier vond nestbouw plaats en werd twee dagen later een copulatie gezien. Ook dit nest was opgebouwd uit planten, had een hoogte van hooguit 2 cm en bevond zich op een modderplek tussen halfopen vegetatie (3b in figuur 1). Vanaf 1 juni werd af en toe een ouder op het nest gezien. Het aantal eieren viel niet vast te stellen. Op 8 juni werd het vrouwtje nog bij het nest gezien, maar daarna waren beide vogels uit het gebied verdwenen. Ook hier werden in de gehele periode geen jongen gezien.

Paar 4

Net als paar 2 startten deze vogels kort na aankomst in het gebied op 15 mei met nestbouw. Op 17 mei werd een copulatie gezien (en gefilmd; te zien op YouTube, 'natuurindeonlanden kanaal') en dagelijks werd door beide ouders gewerkt aan het nest (4 in figuur 1). Dit lag vrij in het water op korte afstand van een graspol en bestond ook uit plantenmateri-

aal. Het had een hoogte van ongeveer 5 cm. Op 21 mei zat de vrouw op het nest (figuur 3) en vanaf dat moment was steeds één van de ouders aan het broeden. De vogel die niet broedde werd tot 4 juni altijd in de buurt van het nest foeragerend gezien. Daarna werd herhaaldelijk gezien dat de vogels naar andere delen van het bergingsgebied gingen om te foerageren.

Op 14 juni, na 24 dagen broeden, was aan het gedrag van het vrouwtje op het nest te zien dat er jongen waren. Ze kwam vaak omhoog en ging dan zeer voorzichtig en omslachtig weer zitten. Bij een aflossing door het mannetje was er inderdaad een kuiken te zien van hooguit een dag oud. De volgende dag waren er drie pulli, waarvan er twee al rondom het nest in het water scharrelden, terwijl het vrouwtje op het nest de derde warm hield en het mannetje vlakbij de wacht hield. Op de volgende dagen werden nog slechts twee pulli gezien die, onder begeleiding van het vrouwtje, steeds iets verder van het nest door het gebied liepen. Het vrouwtje liet daarbij voortdurend een contactroepje horen. De pulli bleven steeds in de dekking. Het mannetje hield op wat grotere afstand de wacht. Daarna volgden twee dagen met elk meer dan 10 mm regen. Op 20 juni was nog één pul te zien, die om de paar minuten bij het mannetje onder de veren kwam schuilen en opwarmen. In de tijd daarna werd het jong vrijwel niet meer gezien, maar bleek uit het alarmeren van de ouders dat het nog wel ergens in de vegetatie aanwezig moest zijn. Meestal fungeerde het mannetje als bewaker.



Rutger Bus

Figuur 2. Steltklutenpaar 1 op 30 april 2011, kort na aankomst in de Middelvennen. *Pair no. 1 on 30 April 2011, shortly after arrival at the breeding site.*

Het vrouwtje foerageerde op steeds grotere afstand van de broedlocatie en van het mannetje, en was na 7 juli verdwenen uit het gebied. Het weer bleef slecht, met geregeld regendagen en lage temperaturen. Op 15 juli kon het toen 30 dagen oude jong eindelijk weer eens goed worden gezien. Het was nog deels in donskleed, al was het wel duidelijk gegroeid. Op 21 juli waren de handpennen half uitgegroeid en was er nog dons te zien. Daarna volgden drie dagen met 15 mm regen en temperaturen van maximaal 14 °C. Op 31 juli, na 46 dagen, was de jonge Steltkluit voor het eerst vliegend te zien. Op 4 augustus werden vader en jong voor het laatst samen in het broedgebied waargenomen. Het jong had toen het postuur van de volwassen vogel. Het bleef tot 25 augustus aanwezig in de Middelvennen. Het grootste deel van de tijd was het niet verder dan 100 m van de nestplek verwijderd geweest.

Andere observaties

In de loop van het broedseizoen werd het steeds lastiger om de individuele vogels op basis van de koptekening uit elkaar te houden; het leek alsof de zwarte tekening langzaam vervaagde. Vergelijking van foto's gemaakt aan het begin en eind van het seizoen toonde aan dat dit inderdaad het geval was (figuur 4). Het mannetje van paar 2 kon het langst worden gevolgd in dit proces. Half mei had hij nog een duidelijke koptekening, maar in augustus was die volledig verdwenen.

Meestal werden potentiële bedreigingen door de Steltkluiten fel verjaagd uit het broedgebied. Overvliegende Blauwe Reigers *Ardea cinerea*, Bruine Kiekendieven *Circus aeruginosus*, Zwarte Kraaien, maar ook Tureluurs *Tringa totanus* en Meerkoeten *Fulica atra* die te dicht in de buurt van het nest kwamen, werden achtervolgd of aangevallen. Dit gebeurde soms door één Steltkluit en soms door meerdere, zonder dat hierin een patroon was te ontdekken. Eén keer werd gezien hoe twee Reeën *Capreolus capreolus*, die door de kolonie van (op dat moment) drie nesten wilden lopen, door alle Steltkluiten, inclusief de niet broedende vogels, werden belaagd. Eén van de oudervogels stelde zich met gespreide vleugels voor de Reeën op in een poging de dieren tegen te houden. Deze leken eerst in de war gebracht door alle drukte en lawaai, maar vervolgden toen hun weg, gelukkig zonder schade aan de nesten te veroorzaken.

Menselijke aanwezigheid op de dijk leidde altijd tot verhoogde alertheid bij de vogels op het nest en alarmsignalen bij de niet-broeders. Vaak kwamen de vogels alarmerend rondvliegen boven de 'indringer', ook al stak die alleen het hoofd boven de dijk.

DISCUSSIE

De minikolonie van vier paar Steltkluiten in De Onlanden in 2011 betrof de eerste zekere broedgevallen in de provin-



Wim van Boekel

Figuur 3. Vrouwtje van paar 4 op het nest, 23 mei 2011. *Female of pair 3 incubating, 23 May 2011.*



Wim van Boekel

Figuur 4. De koptekening van het vrouwtje van steltklutenpaar 1 aan het begin (29 april) en aan het eind van de observatieperiode (8 juni). Het vervagen van de koptekening is duidelijk te zien. *Fading of the head markings of the female Black-winged Stilt of pair 1, between the start (29 April) and the end (8 June) of the observation period.*

cie Drenthe sinds 1936 (med. Arend van Dijk). In dat jaar werd een broedgeval geconstateerd bij Diependal, waar een jaar eerder al drie paar Steltkluten hadden gebroed (Meininger & Schekkerman 1990). Sindsdien is alleen een waarschijnlijk broedgeval uit dit gebied bekend geworden (Meininger 2002). Dat er in De Onlanden meteen vier paren gingen broeden is bijzonder. Broedkolonies van Steltkluten zijn wel vaker gevonden in Nederland, vooral in jaren met een grote influx van vogels, maar grotendeels beperkt tot het zuiden van het land. In het noorden zijn kolonies van meer dan drie paren na 1990 alleen bekend uit de Ezumakeeg in het Lauwersmeer Fr. Hier broedden in 2000 en 2001 negen paren (Kleefstra 2001, van Dijk *et al.* 2002).

Steltkluten hebben meestal een legsel van drie of vier eieren en beginnen volgens de literatuur te broeden als het legsel compleet is (de Jong 1976, Harrison & Castell 2002). In De Onlanden werd echter al gebroed zodra het eerste ei gelegd was. Bij paar 1 was dit het meest duidelijk. Het tweede nest van dit paar werd al bebroed twee dagen nadat het eerste nest (met één ei) was opgegeven. Er kan op dat moment nooit meer dan één ei in het nest gelegen hebben. Of er daarna nog eieren zijn bijgekomen is onduidelijk. Ook paren 2 en 4 waren al respectievelijk vier en zes dagen na aankomst in het gebied aan het broeden. Paar 4 produceerde minstens drie eieren, van de andere paren kon niet vastgesteld worden hoeveel eieren de nesten bevatten. In alle gevallen verliep er echter te weinig tijd tussen de nestbouw en het broeden om al een legsel van drie of vier eieren te hebben geproduceerd. Mogelijk was het vroegtijdig broeden een manier om de eieren tegen te sterke afkoeling

te beschermen. De nachttemperaturen lagen in die periode landelijk tussen 5 en 10 °C.

Het broedsucces van in Nederland broedende Steltkluten is vaak gering. Als de broedpoging al pullen oplevert verdwijnen deze meestal na verloop van tijd, en meldingen van vliegvlugge jongen zijn schaars. Meininger *et al.* (1999) vermelden minstens 25 vliegvlugge jongen uit 50 nesten in het Deltagebied in 1979-1998, gemiddeld dus 0,5 per broedpoging. Kleefstra (2001) noemde de weersomstandigheden als oorzaak voor het mislukken van broedpogingen (Kleefstra 2001). Ook overstroming van het nest en juist opdroging van het broedgebied zijn als oorzaak genoemd (Meininger & Schekkerman 1990). Het broedsucces van de vier paren in De Onlanden was met één vliegvlug jong ook niet goed te noemen. Twee broedpogingen werden afgebroken in de late eifase (nest 1b en 2a), andere (nest 1a, 2b en 3) al na korte tijd. De oorzaak van deze mislukkingen is niet met zekerheid vast te stellen. Mogelijk is het tweede nest van paar 1 gepredeerd en het eerste nest van paar 2 is mogelijk opgegeven omdat het te veel overgroeid raakte. Verstoring door mensen heeft mogelijk ook bijgedragen aan het mislukken van meerdere broedpogingen. Bij nest 1a is dit vrijwel zeker het geval geweest, aangezien dit nest op korte afstand van de dijk lag, waar op dat moment nog veel bezoekers kwamen. Kleefstra (1999) beschrijft dat de broedende Steltkluten in de Ezumakeeg "erg broedvast en weinig schuw" waren. In De Onlanden waren de vogels juist alert en snel verstoord bij de aanwezigheid van mensen. Mogelijk werd dit veroorzaakt doordat de dijk het uitzicht van de vogels belemmerde. Mensen kwamen daardoor vrij plotseling op relatief korte afstand (50 m) van de vogels in beeld. Krijgsveld *et al.* (2008) noemen 40 m

als gemiddelde verstoringafstand voor broedende Steltkluten. Het afsluiten van de dijk hielp om de verstoring van de broedvogels in De Onlanden te beperken, hoewel met enige regelmaat toch enkele personen op de dijk werden gezien.

De eieren van paar 4 kwamen na ongeveer 24 dagen broeden uit, wat in overeenstemming is met de broedduur die in de literatuur wordt genoemd: 25-26 dagen (Harrison & Castell 2002), 24 dagen (Cramp & Simmons 1983) en 22-23 dagen (Kleefstra 1999 voor de Steltkluten in het Lauwersmeer). De weersomstandigheden hebben blijkbaar geen invloed gehad op de lengte van de eifase bij het paar in De Onlanden. De matige weersomstandigheden waren hoogstwaarschijnlijk wel de oorzaak voor het verdwijnen van twee van de drie pulli van paar 4. Ook zorgde het slechte weer ervoor dat het overlevende jong er ruim 40 dagen over deed om vliegvlug te worden. Harrison & Castell (2002) noemen vier weken voor deze fase en jonge Steltkluten in de Lauwersmeer konden na 22 dagen al een beetje vliegen (Kleefstra 1999). Het is ook opmerkelijk dat in De Onlanden alleen het mannetje de zorg voor het jong op zich nam. Het vrouwtje deed hier al vrij snel niet of nauwelijks meer aan mee. Meestal zorgen beide ouders voor de jongen tot ze vliegvlug zijn (Harrison & Castell 2002).

Bij Steltkluten is de hoeveelheid zwart op kop en nek bij beide seksen zeer variabel (Xeira 1987). De koptekening van de Steltkluten in De Onlanden was daardoor (in combinatie met het geslachtsonderscheid) een goed kenmerk om de individuen uit elkaar te houden. Wel moest er rekening worden gehouden met het vervagen van de zwarte delen van de koptekening gedurende het seizoen. Dit fenomeen is niet bekend uit de literatuur of uit observaties door anderen (med. Peter Meininger). Mogelijk is rui van de kopveren de reden voor het vervagen van de tint.

Doordat de vogels individueel te onderscheiden waren, kon worden vastgesteld dat paren 1 en 2 meerdere broedpogingen deden. Dit is nog niet eerder beschreven voor Nederlandse Steltkluten en ook in de literatuur over andere broedgebieden is hierover niets te vinden. Ook paar 3 heeft mogelijk twee nesten gehad, of anders heeft het paar bijna twee weken in het gebied rondgelopen voor het met een nest begon.

De meerdere broedpogingen, die soms al snel weer werden afgebroken, kunnen de suggestie wekken dat het bij deze steltklutparen mogelijk om onervaren (dus jonge) vogels ging. Boele & van Winden (2007) en Boele (2012) leggen een verband tussen grote aantallen Steltkluten in ons land en droogte in de broedgebieden van de soort in Spanje. Wanneer daar door droogte minder geschikt broedgebied aanwezig is worden vogels gedwongen uit te wijken naar het noorden. Het is verleidelijk om te veronderstellen dat dit ruimtegebrek in de zuidelijke kolonies met name de beginners in de broedpopulatie zou kunnen dwingen elders op zoek te gaan naar broedbiotoop. Ook een hoog broedsuc-

ces in de Spaanse kolonies zou, een of twee jaar later, een dergelijk effect kunnen hebben. Het zou interessant zijn om te onderzoeken of de Steltkluten die Nederland bereiken inderdaad vooral jonge vogels zijn en of er ook een verband is tussen het broedsucces in de Mediterrane kolonies en de aantallen Steltkluten in ons land een of twee jaar later.

...Tot slot

De nieuwe natte natuur in De Onlanden zorgde in 2011 voor een goede broedbiotoop voor Steltkluten, ook al werkten onder meer de weersomstandigheden niet mee voor een goed resultaat. Vanaf 2012 wordt het waterpeil ook in andere delen van dit 2500 ha grote gebied flink verhoogd, hier en daar met 60 cm, waardoor nog veel meer geschikte biotoop ontstaat. Het is niet onwaarschijnlijk dat op meer plekken in De Onlanden Steltkluten zullen gaan broeden, als deze fraaie vogels ook in de komende jaren noordwaarts trekken.

DANKWOORD

Aaldrik Pot en Jaap Kloosterhuis van Staatsbosbeheer hebben meegeholpen de broedende Steltkluten te beschermen door het plaatsen van borden en het uitvoeren van controles in het gebied. De beheerders van Waarneming.nl, Avifaunagroningen.nl en Lauwersmeer.com hebben meegewerkt aan het afschermen van op hun sites ingevoerde waarnemingen van de Steltkluten in De Onlanden. Arjan Boele van SOVON leverde nuttig commentaar op het artikel. Allen hartelijk dank hiervoor.

LITERATUUR

- Bijlsma R.G., F. Hustings en C.J. Camphuysen 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV, Haarlem/Utrecht.
- BirdLife International 2011. Species factsheet: *Himantopus himantopus*. www.birdlife.org
- Boele A. 2012. De Steltkluit als broedvogel in Nederland in 1990-2011. *Limosa* 85: 68-72
- Boele A. & E. van Winden 2007. Steltkluit: zomergast uit het droge zuiden. *SOVON Nieuws* 20: 7-8.
- Cramp S. & K.E.L. Simmons (red.) 1983. *The Birds of the Western Palearctic*, Vol. 3. Oxford University Press, Oxford.
- van Dijk A.J., M.J.T. van der Weide, S. Deuzeman, L. Dijkse, D. Zoetebier & C. Plate 2002. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 2000 en 2001. *SOVON Monitoringrapport 2002/03*. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Harrison C. & P. Castell 2002. *Collins field Guide. Bird nests, eggs and nestlings of Britain and Europe*. HarperCollins Publishers, London.
- del Hoyo J, A. Elliott & J. Sargatal (red.) 1996. *Handbook of the birds of the world*. Vol. 3. Lynx Edicions, Barcelona.
- de Jong M. 1976. *Vogels: nesten en eieren*. Van Holkema & Warendorf, Bussum
- Kleefstra R. 1999. Broedende Steltkluten in de Ezumakeeg in 1999. *Twirre* 10: 15-17.
- Kleefstra R. 2001. Steltkluten in Fryslân in het voorjaar van 2000. *Twirre* 12: 22-23.

Krijgsveld K.L., R.R. Smits & J. van der Winden 2008. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Rapport nr. 08-173, Bureau Waardenburg, Culemborg.

Meininger P.L. 2002. Steltkluut *Himantopus himantopus*. In: SOVON Vogelonderzoek Nederland, Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. – Nederlandse Fauna 5, pp. 200-201. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis/KNNV Uitgeverij & European Inverte-

brate Survey-Nederland, Utrecht/Leiden.

Meininger P.L. & H. Schekkerman 1990. Broedende Steltkluten *Himantopus himantopus* in Nederland in 1989. Limosa 63: 11-15.

Meininger P.L., C.M. Berrevoets & R.C.W. Strucker 1999. Kustbroedvogels in het Deltagebied: een terugblik op twintig jaar monitoring (1979-1998). Rapport 99.025, RIKZ, Middelburg.

Xeira A. 1987. The head pattern of Black-winged Stilts. Wader Study Group Bulletin 50: 29.

Wim van Boekel, de Westerd 12, 9321AK Peize; wvanboekel@home.nl

Observations on a small breeding colony of Black-winged Stilts *Himantopus himantopus* in the northern Netherlands in 2011

In 2011, four pairs of Black-winged Stilts formed a breeding colony in newly created marshlands in the nature reserve De Onlanden in the province of Drenthe. These breeding attempts, the first in this province for 75 years, were monitored closely. Differences in plumage between the sexes in combination with differences in shape and extent of the black cap of the birds enabled recognition of individuals and pairs. The Stilts built their nests close to each other. All nests were low platforms made of plant material, located in or at the edge of shallow water, usually close to some vegetation. Two pairs made two and three breeding attempts respectively, which all failed. The other two pairs made one attempt each, of which only one was successful with three chicks hatched after c. 24 days of incubation. Two chicks disappeared within a

few days, most likely due to poor weather (low temperatures and much rain). The remaining chick fledged after 40 days, which is a long period compared to the 28 days given in literature. Its growth was probably retarded by the cold and rainy weather. Parental care was given mainly by the male; the female disappeared from the area two weeks before the chick was fully grown.

Contrary to literature statements, the Black-winged Stilts generally start incubating continuously shortly after the first egg was produced. Also for this behaviour, the poor weather conditions might have been a reason. Apparently undescribed previously, the black colour of the cap and neck of the adult stilts slowly disappeared during the breeding season.